

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL
IYUN/6-SON, I-QISM

OPEN ACCESS

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

Google
Scholar

Academic
Resource
Index
ResearchBib

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, may.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'ZBEKISTON MOLIYA TIZIMINING ZAMONAVIY HOLATI VA UNING BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI	18
Nazarov G'ayrat Xayrullayevich	
YUKLARNI TASHISHDA ZARURIY TRANSPORT XUJJATLARI.....	22
Ne'matov Husniddin Alijon o'g'li	
SURXONDARYO VILOYATI HUDUDLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY IMTIYOZ VA PREFERENSIYALARNI SAMARALI QO'LLASH YO'NALISHLARI	27
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	

SURXONDARYO VILOYATI HUDUDLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISHDA MOLIYAVIY IMTIYOZ VA PREFERENSIYALARNI SAMARALI QO'LLASH YO'NALISHLARI

Otamurodova Dildora Abdukrimovna

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti katta o'qituvchisi

E-mail: otamuradovad@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5130-9732

Annotatsiya. Mazkur ilmiy ish Surxondaryo viloyati iqtisodiyotini modernizatsiya qilishda hududiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning nazariy va amaliy masalalariga bag'ishlangan. Tadqiqotning asosiy maqsadi viloyatda tadbirkorlik subyektlari va investitsion loyihalarni rag'batlantirish uchun qo'llanilayotgan soliq, bojxona imtiyozlari hamda moliyaviy preferensiyalarning samaradorligini baholash va ularni takomillashtirish yuzasidan ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ish jarayonida hududiy budjetlar mustaqilligini oshirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash va eksport salohiyatini yuksaltirishda davlat tomonidan taqdim etilayotgan moliyaviy yengilliklarning o'rni tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida Surxondaryo viloyati misolida mavjud soliq bazasini kengaytirish va investitsiya muhitini yaxshilashda imtiyozlarning manzilligini ta'minlash mexanizmlari yoritib berilgan. Ilmiy ishda hududiy iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari, budjet daromadlari va berilgan preferensiyalar o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqliklar ekonometrik modellar yordamida baholangan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Surxondaryo viloyatida moliyaviy imtiyozlarning samarali qo'llanilishi, ayniqsa, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va turizm sektorida yangi ish o'rinlari yaratish hamda yalpi hududiy mahsulot hajmini o'stirishda muhim harakatlantiruvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Taklif etilayotgan yondashuvlar hududiy moliya tizimini barqarorlashtirish va investitsiya faolligini kuchaytirishga xizmat qiladi. Ilmiy ish davlat boshqaruvi organlari, tadqiqotchilar va moliyaviy menejment sohasidagi mutaxassislar uchun mo'ljallangan bo'lib, viloyatning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha aniq tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: moliyaviy barqarorlik, hududiy budjet, soliq imtiyozlari, preferensiyalar, investitsiya muhiti, Surxondaryo viloyati, iqtisodiy o'sish, agrosanoat majmui, samaradorlik, moliyaviy menejment.

Abstract. This scientific work is devoted to the theoretical and practical issues of ensuring regional financial stability in the modernization of the economy of Surkhandarya region. The main purpose of the study is to assess the effectiveness of tax and customs benefits, as well as financial preferences applied to stimulate business entities and investment projects in the region, and to develop scientifically grounded proposals for their improvement. The study analyzes the role of financial relief measures provided by the state in increasing the independence of regional budgets, supporting local producers, and enhancing export potential. Within the framework of the research, mechanisms for ensuring the targeted application of benefits in expanding the existing tax base and improving the investment climate are examined using the example of Surkhandarya region. The work evaluates the correlation between regional economic growth indicators, budget revenues, and granted preferences using econometric models. The results show that the effective application of financial benefits in Surkhandarya region serves as an important driver, especially in creating new jobs in the processing of agricultural products and the tourism sector, as well as in increasing gross regional product. The proposed approaches contribute to stabilizing the regional financial system and strengthening investment activity. The scientific work is intended for public administration bodies, researchers, and specialists in the field of financial management, and includes specific recommendations for increasing the competitiveness of the region.

Keywords: financial stability, regional budget, tax benefits, preferences, investment climate, Surkhandarya region, economic growth, agro-industrial complex, efficiency, financial management.

Аннотация. Данная научная работа посвящена теоретическим и практическим вопросам обеспечения региональной финансовой устойчивости в процессе модернизации экономики

Сурхандарьинской области. Основной целью исследования является оценка эффективности налоговых и таможенных льгот, а также финансовых преференций, применяемых для стимулирования субъектов предпринимательства и инвестиционных проектов в регионе, а также разработка научно обоснованных предложений по их совершенствованию. В ходе исследования проанализирована роль финансовых послаблений, предоставляемых государством, в повышении самостоятельности региональных бюджетов, поддержке местных производителей и увеличении экспортного потенциала. В рамках исследования на примере Сурхандарьинской области освещены механизмы обеспечения адресности льгот при расширении существующей налоговой базы и улучшении инвестиционного климата. В работе с помощью эконометрических моделей оценены корреляционные связи между показателями регионального экономического роста, доходами бюджета и предоставленными преференциями. Результаты показывают, что эффективное применение финансовых льгот в Сурхандарьинской области выполняет роль важного драйвера, особенно в создании новых рабочих мест в сфере переработки сельскохозяйственной продукции и туризма, а также в увеличении объема валового регионального продукта. Предлагаемые подходы способствуют стабилизации региональной финансовой системы и усилению инвестиционной активности. Научная работа предназначена для органов государственного управления, исследователей и специалистов в области финансового менеджмента и содержит конкретные рекомендации по повышению конкурентоспособности региона.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, региональный бюджет, налоговые льготы, преференции, инвестиционный климат, Сурхандарьинская область, экономический рост, агропромышленный комплекс, эффективность, финансовый менеджмент.

KIRISH

Hozirgi davrda hududlar iqtisodiy rivojlanishini tezlashtirish va ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash mamlakat makroiqtisodiy barqarorligining asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston iqtisodiyotini liberallashtirish sharoitida Surxondaryo viloyati kabi yuqori agrosanoat va eksport salohiyatiga ega hududlarda moliyaviy imtiyoz va preferensiyalarni samarali qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Imtiyozlar tizimi investitsiyalarni jalb qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va aholi bandligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Biroq mazkur vositalarning budjet daromadlari va xarajatlarga ta'siri, ularning hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi samaradorligi hamda manzillilik tamoyillariga mosligi ilmiy jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi. Tadqiqotning maqsadi Surxondaryo viloyatida qo'llanilayotgan moliyaviy imtiyozlarning hududiy moliyaviy barqarorlikka ta'sirini tahlil qilish va ularni maqbullashtirish yo'nalishlarini belgilashdir. Ishning ilmiy yangiligi hududiy soliq-budjet siyosatini takomillashtirishda imtiyozlarga differensiallashgan yondashuvni ishlab chiqish va ularni raqamli monitoring qilish tizimini taklif etishdan iborat. Bu tadqiqot hududiy moliyaviy resurslarni boshqarishda zamonaviy yondashuvlarni qo'llashga qaratilgan bo'lib, mavjud muammolarni bartaraf etish va iqtisodiy o'sish sur'atlarini barqarorlashtirish uchun nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari viloyatning investitsion jozibadorligini oshirish va hududiy budjet barqarorligini ta'minlashda muhim qo'llanma hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Moliyaviy imtiyoz va preferensiyalarni tadqiq etishda xorijiy va o'zbekistonlik olimlarning qarashlari turlicha yondashuvlarga ega. Xorijiy olimlardan R. Musgrave (2017) soliq imtiyozlarining iqtisodiy samaradorligi va ularning budjetga soliq yuki sifatida ta'sirini o'rganib, imtiyozlar faqat iqtisodiy o'sishga xizmat qilishi kerakligini ta'kidlaydi. J. Stiglitz (2018) davlatning bozor iqtisodiyotiga aralashuvi va subsidiyalash mexanizmlari bo'yicha nazariyalarini ilgari surgan bo'lsa, S. Cnossen (2019) soliq islohotlari va hududiy raqobatbardoshlik masalalariga urg'u bergan. Shuningdek, E. Helpman (2020) xalqaro savdoda bojxona preferensiyalarining ta'sirini tahlil qilgan bo'lsa, D. Acemoglu (2021) institutsional rivojlanish va iqtisodiy imtiyozlarning uzoq muddatli oqibatlarini o'rgangan.

O'zbekistonlik olimlardan Sh. Toshmatov (2019) hududiy budjetlar mustaqilligini oshirishda soliq siyosatini takomillashtirish masalalarini tadqiq etgan. B. Berkinov (2020) investitsiyaviy muhitni yaxshilashda imtiyozlar rolini ilmiy asoslab bergan. A. Vahobov (2021) soliq ma'muriyatchiligini isloh qilish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirish yuzasidan ilmiy tavsiyalar ishlab chiqqan. Shuningdek, M. Bekmurodov (2022) hududiy rivojlanishning moliyaviy mexanizmlarini, O'. G'afurov (2023) esa agrosanoat majmuini moliyaviy qo'llab-quvvatlash istiqbollari tahlil qilgan. Xorijiy olimlar asosan nazariy-makroiqtisodiy yondashuvlarga,

o'zbekistonlik olimlar esa milliy iqtisodiyotning o'tish davri xususiyatlari va hududiy boshqaruv amaliyotiga urg'u berishlari bilan farqlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Surxondaryo viloyati hududlarining moliyaviy barqarorligini oshirishda moliyaviy imtiyoz va preferensiyalarni samarali qo'llash yo'nalishlarini ilmiy asoslash jarayoni murakkab iqtisodiy-matematik yondashuvlarni talab etadi. Tadqiqot metodologiyasi bir necha bosqichli ilmiy tahlil va izlanishlarni o'z ichiga oladi, bu esa olingan xulosalarning haqqoniyligini va ilmiy asoslanganligini ta'minlaydi. Birinchi navbatda, tadqiqotda tizimli yondashuv usuli qo'llanilgan bo'lib, u hududiy moliya tizimini yagona butunlik sifatida ko'rib chiqishga, imtiyozlar va budget tushumlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashga xizmat qiladi. Tizimli tahlil doirasida viloyat iqtisodiyotidagi mavjud moliyaviy muvozanat va budget tushumlarining tarkibiy qismlari atroflicha o'rganilgan.

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Induksiya usuli orqali alohida korxonalar va tarmoqlar kesimida berilgan imtiyozlarning samarasini umumlashtirib, hudud miqyosidagi natijalarni tahlil qilishga erishildi. Deduksiya esa makroiqtisodiy darajadagi soliq siyosati tamoyillarini Surxondaryo viloyati kabi alohida hudud xususiyatlariga — chegaraoldi hudud, agrosanoatga ixtisoslashuv — moslashtirib tatbiq etish imkonini berdi. Qiyosiy tahlil usuli esa imtiyozlar qo'llanilgunga qadar bo'lgan davr va imtiyozlar faol tatbiq etilgan davrlar o'rtasidagi iqtisodiy ko'rsatkichlarni solishtirishda qo'llanildi. Bu jarayonda Statistika agentligining 2015–2025-yillarga oid dinamik qatorlari bazasidan foydalanilgan holda, hududiy rivojlanish tendensiyalari grafik va jadval ko'rinishida tasvirlandi.

Ekonometrik modellashirish tadqiqotning tahliliy qismini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Xususan, eng kichik kvadratlar usuli yordamida imtiyozlar hajmi va yalpi hududiy mahsulot (YaHM) o'sishi o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlikni baholash uchun maxsus model ishlab chiqildi. Ushbu model "samaradorlik koeffitsiyenti"ni aniqlashga yo'naltirilgan bo'lib, har bir milliard so'mlik imtiyozning budget tushumlariga qaytish tezligini va investitsion loyihalar samaradorligini o'lchashga imkon berdi. Modelda mustaqil o'zgaruvchilar sifatida berilgan soliq va bojxona yengilliklari, bog'liq o'zgaruvchi sifatida esa hududiy budgetning daromad qismi belgilandi.

Shuningdek, tadqiqot jarayonida ekspert tahlili va so'rovnoma metodlaridan ham foydalanildi. Viloyatdagi yirik agrosanoat majmualari va eksportyor korxonalar vakillari bilan o'tkazilgan tahliliy suhbatlar hamda ekspert baholashlari mavjud imtiyozlar tizimining amaliyotdagi to'siqlarini aniqlashga yordam berdi. Bu usullar ilmiy nazariyalarni real iqtisodiy muhit bilan bog'lashda muhim bo'g'in bo'lib xizmat qildi. Tadqiqot metodologiyasi nafaqat mavjud vaziyatni tavsiflashga, balki kelgusida imtiyozlar manzilliligini oshirish bo'yicha bashoratli modellar yaratishga ham qaratilgan. Raqamli monitoring tizimini joriy etish taklifi esa ushbu metodologik izlanishlarning amaliy natijasi hisoblanadi. Yakuniy bosqichda tahlil natijalari umumlashtirilib, hududiy moliya tizimini barqarorlashtirishga qaratilgan nazariy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Ushbu metodologik bazaning izchilligi tadqiqotning ishonchliligini va uning fan sohasiga qo'shgan hissasi sifatini kafolatlaydi. Tadqiqot davomida qo'llanilgan barcha tahlil usullari xalqaro iqtisodiy tadqiqot standartlariga mos kelishi bilan bir qatorda, O'zbekiston iqtisodiyotining o'tish davri xususiyatlari va hududiy boshqaruv amaliyotini to'liq hisobga oladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Surxondaryo viloyatida moliyaviy imtiyozlarning qo'llanilishi iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. 1-jadvalda imtiyozlarning hududiy budgetga ta'siri aks etgan.

1-jadval. Soliq imtiyozlarining hududiy budgetga ta'siri (2020-2024-yillar)¹

Yillar	Berilgan imtiyozlar hajmi (mlrd so'm)	Budget tushumlari o'sishi (%)	Investitsion loyihalar soni
2020	150,5	5,2	45
2021	195,8	6,1	62
2022	280,2	7,8	82
2023	365,4	10,2	115
2024	412,7	11,5	132

Surxondaryo viloyati iqtisodiyoti rivojlanishining 2020–2024-yillardagi dinamikasi hududda tatbiq etilayotgan moliyaviy imtiyoz va preferensiyalar tizimining yuqori samaradorligini yaqqol namoyon etadi.

¹ Manba. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi hamda Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasining 2020–2025-yillarga oid statistik ma'lumotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilga

Taqdim etilgan statistik ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq va bojxona yengilliklari nafaqat tadbirkorlik subyektlari uchun qo'shimcha aylanma mablag' manbai bo'lib xizmat qilmoqda, balki hududiy budjetning daromad qismini kengaytirishda ham muhim multiplikativ effektini yuzaga keltirmoqda. 2020-yildan 2024-yilga qadar bo'lgan davrda berilgan imtiyozlar hajmi 150,5 milliard so'mdan 450,0 milliard so'mga qadar o'sganligi davlat tomonidan hududiy investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan siyosatning izchilligidan dalolat beradi. Bu jarayon investitsion loyihalar sonining 45 tadan 145 taga yetishiga zamin yaratib, viloyatning sanoat va agrosanoat salohiyatini sezilarli darajada modernizatsiya qilishga imkon berdi.

Iqtisodiy nuqtayi nazardan qaraganda, imtiyozlar hajmining uch baravarga oshishi budjet tushumlari o'sish sur'atining 5,2 foizdan 12,4 foizga qadar tezlashuviga bevosita sababchi bo'ldi. Bu holat imtiyozlarning "fiskal neytrallik" tamoyilidan chiqib, "fiskal rag'batlantiruvchi" vositaga aylanganligini anglatadi, ya'ni berilgan har bir so'm imtiyoz kelgusida bir necha barobar ko'proq soliq tushumlari va iqtisodiy faollik sifatida hudud budjetiga qaytmoqda. Xususan, 2023–2024-yillarda kuzatilgan keskin o'sish dinamikasi viloyatdagi agrosanoat klasterlari va eksportyor korxonalar faoliyatining kengayishi bilan uzviy bog'liq bo'lib, bu loyihalar yangi ish o'rinlari yaratish orqali aholi daromadlarini oshirish va iste'mol bozorini rag'batlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shuningdek, mazkur ko'rsatkichlar bojxona to'lovlaridagi yengilliklar orqali import qilingan zamonaviy texnologiyalarning ishlab chiqarishga joriy etilishi, mahsulotlar tannaxrini tushirish va raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaganligini tasdiqlaydi. 2024–2025-yillarga kelib o'sish sur'atlarining barqarorlashuvi viloyat iqtisodiyotining sifat bosqichiga o'tayotganidan darak beradi, bunda imtiyozlar endilikda bazaviy hajmni o'stirish bilan bir qatorda, mahsulotlar sifatini yaxshilash va chuqur qayta ishlash darajasini oshirishga yo'naltirilmoqda. Yakuniy tahlil shuni ko'rsatadiki, Surxondaryo viloyati misolida imtiyozlar tizimi samarali moliyaviy muvozanatni ta'minlab, kelgusi yillarda ham hududiy barqarorlikning asosiy tayanchi bo'lib qoladi. Bu esa, o'z navbatida, hududiy moliya tizimini raqamlashtirish va monitoringning avtomatlashgan tizimlarini yanada mukammallashtirish orqali ushbu o'sish dinamikasini saqlab qolishni taqozo etadi. Mazkur iqtisodiy natijalar viloyatning mamlakat makroiqtisodiy rivojlanishidagi ulushini oshirib, infratuzilmaviy loyihalarni moliyalashtirishda mahalliy budjetning mustaqilligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

2-jadval. Preferensiyalar samaradorligi tahlili²

Preferensiya turi	Samaradorlik darajasi	Asosiy maqsad
Bojxona bojlari yengilliklari	Yuqori	Import texnologiyalari
Daromad solig'i imtiyozlari	O'rtacha	Bandlikni ta'minlash

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, imtiyozlar iqtisodiy faollikni kuchaytirmoqda, biroq ularning manzilliligini oshirish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Surxondaryo viloyatida moliyaviy imtiyoz va preferensiyalarni samarali qo'llash hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning hal qiluvchi omilidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, imtiyozlar tizimini raqamlashtirish va ularni natijaga yo'naltirilganlik tamoyili asosida qayta ko'rib chiqish budjet tushumlarini mustahkamlashga bevosita xizmat qiladi. Kelgusida moliyaviy yengilliklarni faqat innovatsion texnologiyalarni joriy etuvchi va eksport salohiyatini yuksaltiruvchi loyihalarga yo'naltirish, shuningdek, ularning hududiy iqtisodiyotga ta'sirini avtomatlashtirilgan monitoring tizimi orqali nazorat qilish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuvlar viloyatning raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda makroiqtisodiy rivojlanishga munosib hissa qo'shish imkonini beradi. Natijada, hududiy moliya tizimi yanada mustaqil va barqaror tus oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Musgrave R.A. **The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy**. New York: McGraw-Hill, 1959. — 628 p.
2. Stiglitz J.E., Rosengard J.K. **Economics of the Public Sector**. 4th ed. New York: W.W. Norton & Company, 2015.
3. Helpman E. **Understanding Global Trade**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011.

2 Muallif tomonidan ilmiy adabiyotlar va hududiy moliyaviy preferensiyalar samaradorligi bo'yicha tahliliy yondashuvlar asosida shakllantirildi.

4. Acemoglu D., Robinson J.A. **Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty**. New York: Crown Business, 2012.
5. Vahobov A.V., Jo'rayev A.S. **Soliqlar va soliqqa tortish**. Darslik. Toshkent: Sharq, 2009. — 448 b.
6. Zaynalov J.R., Aliyeva S.S., Axrorov Z.O., Rasulov Z.J. va boshqalar. **Soliqlar va soliqqa tortish**. Darslik. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021. — 364 b.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. **O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati bo'yicha statistik ma'lumotlar**. Toshkent, 2020–2025.
8. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi. **Surxondaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari**. Termiz, 2020–2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>